
Οι συνέπειες του εγκλήματος του βιασμού στο θύμα του

Του Άγγελου Α. Τσιγκρή*

1. Γενικά

Από την άποψη του θύματος, τα αποτελέσματα του βιασμού είναι μοναδικά και έντονα. Για παράδειγμα, οι Burgess και Holmstrom¹ βρήκαν ότι τα θύματα βιασμού υφίστανται σοβαρό ψυχολογικό τραυματισμό. Αυτό το τραύμα μπορεί να περιλαμβάνει φοβίες, έμμονες ιδέες, συναισθήματα θυμού και αντεκδίκησης, κατάθλιψη, εφιάλτες, τάσεις αυτοκτονίας και ένα πλήθος από άλλα συναισθηματικά και ψυχολογικά προβλήματα, τα οποία δεν παρουσιάζονται τόσο συχνά στα θύματα των άλλων εγκλημάτων βίας².

Το σύνδρομο του τραύματος από το βιασμό είναι μια έντονη φάση και μια μακροπρόθεσμη διαδικασία επαναδιοργάνωσης, που συμβαίνει ως αποτέλεσμα του βιασμού ή της απόπειρας. Αυτό το σύνδρομο των συμπεριφορικών, σωματικών και ψυχολογικών αντιδράσεων είναι μια αντίδραση έντονης έντασης σε μια κατάσταση που είναι απειλητική για τη ζωή³.

Η Τσαλίκογλου⁴ έχει υποστηρίξει ότι το σύνδρομο αυτό περιλαμβάνει μια πολυμορφία σωματικών και ψυχικών αντιδράσεων, που παρατείνονται μέσα στο χρόνο, όπως φόβος, άγχος, ντροπή, αγωνία, κλπ. Σύμφωνα με τους Burgess και Holmstrom⁵, το σύνδρομο εξελίσσεται συνήθως σε δύο φάσεις. Η πρώτη είναι η έντονη φά-

ση. Αυτή είναι η περίοδος που υπάρχουν πολλές δυσλειτουργίες και αναστατώσεις στον τρόπο ζωής του θύματος του βιασμού. Τα σωματικά συμπτώματα είναι ιδιαίτερα αξιοσημείωτα και το πιο χαρακτηριστικό συναίσθημα είναι ο φόβος. Η δεύτερη φάση αρχίζει, όταν το θύμα αποφασίζει να οργανώνει πάλι τη ζωή του. Και στα περισσότερα θύματα αρχίζει δύο με τρεις εβδομάδες μετά την επίθεση. Οι αλλαγές στις κινητικές συνήθειες, οι εφιάλτες και οι φοβίες είναι τα πιθανότερα συμπτώματα της φάσης αυτής.

Σύμφωνα με τους Sutherland και Scherl⁶, τα θύματα βιασμού περνούν από τρεις φάσεις, μετά την εμπειρία του εγκλήματος. Στο πρώτο στάδιο τα θύματα βρίσκονται σε συναισθηματική σύγχυση και ψυχολογική αναστάτωση και τις περισσότερες φορές

αποφασίζουν να κρατήσουν το βιασμό τους μυστικό τόσο από την αστυνομία όσο και από τους δικούς τους ανθρώπους (π.χ. γονείς, σύζυγο, εραστή, φίλους κ.λπ.). Στο στάδιο αυτό το θύμα αισθάνεται έντονη θλίψη και αγωνία. Έχει ανάγκη από κοινωνική υποστήριξη, η οποία όμως του λείπει, γιατί χειρίζεται μόνο του τη δυσάρεστη κατάσταση που έχει προκύψει. Στη δεύτερη φάση το θύμα προσπαθεί να ξεπεράσει την τραυματική εμπειρία του βιασμού, απωθώντας την εμπειρία αυτή στο υποσυνείδητό του και δικαιολογώντας την πράξη του βιαστή, ενοχοποιώντας τον εαυτό του και προσπαθώντας να επιστρέψει στη φυσιολογική καθημερινή του ζωή. Στην τρίτη φάση, το θύμα αρχίζει να βιώνει συναισθήματα κατάθλιψης και αισθάνεται έντονα την ανάγκη να μιλήσει σε κάποιον για το περιστατικό. Στο στάδιο αυτό, το θύμα παύει να δικαιολογεί την πράξη του βιαστή και αρχίζει να αισθάνεται έντονο θυμό τόσο για το βιαστή που την έφερε σ' αυτή τη θέση όσο και για τον εαυτό του που το επέτρεψε ή το ανέχτηκε.

---

1. Burgess, A.W. και L.L. Holmstrom (1974): Rape: Victims of crisis. Bowie, Md.: Brady.

2. Lizotte, A. (1986): Determinants of completing rape and assault. Journal of Quantitative Criminology, том. 2, τευχ. 3.

3. Burgess, A. και L. Holmstrom (1977): Rape trauma syndrom. Στο D. Chappell, R. Geis και G. Geis (eds.): Forcible rape: The crime, the victim, and the offender. Columbia University Press, New York, κεφ.15, σελ. 318.

4. Τσαλίκογλου, Φ. (1989): Μυθολογίες βίας και καταστολής, εκδ. Παπαζήση, σελ.126.

5. Burgess και Holmstrom (1977), όπ. π., βλ. σημ. 3, σελ. 318.

---

6. Sutherland, S. και D.S. Scherl (1970): Patterns of response among victims of rape. American Journal Orthopsychiat., том. 40, τευχ. 3, σελ. 503 - 511.

2. Οι βραχυπρόθεσμες συνέπειες του βιασμού

Όπως έχουν υποστηρίξει οι Greenberg και Ruback⁷, μολονότι η ένταση που βιώνουν τα θύματα μετά το έγκλημα μπορεί να διαφέρει, συνήθως αναφέρουν ότι βιώνουν συναισθήματα θυμού, φόβου, ξαφνιάσματος, σύγχυσης, και κατάθλιψης. Επίσης, σε μερικές περιπτώσεις - κυρίως τα θύματα βιασμού - αυτοενοχοποιούνται για το έγκλημα.

Ένας κόσμος που, πριν από το έγκλημα, τα θύματα τον θεωρούσαν ως προβλέψιμο και ασφαλή, ξαφνικά εμφανίζεται απρόβλεπτος και επικίνδυνος. Προσπαθώντας να δώσουν νόημα στην θυματοποίησή τους, τα θύματα συνήθως αναρωτιούνται: «Γιατί εγώ?».

Από την έρευνα των Burgess και Holmstrom⁸ βρέθηκε ότι ένας σημαντικός αριθμός θυμάτων βιασμού δεν αναφέρουν το έγκλημα στην αστυνομία. Οι παραπάνω συγγραφείς ονόμασαν το σύνδρομο αυτό ως «αντίδραση σιωπής στο βιασμό». Η έρευνά τους απέδειξε ότι τα θύματα αυτής της κατηγορίας, αμέσως μετά το βιασμό τους βιώνουν καταστάσεις μεγάλης συναισθηματικής αστάθειας, έντονου άγχους, παρατεταμένων φοβιών, αρνητικών στάσεων απέναντι σε όλους τους άνδρες και αδύνατης έως ανύπαρκτης αυτοπεποίθησης και αυτο-εκτίμησης.

Μολονότι μπορεί να υπάρχουν επιμέρους διαφορές ανάμεσα στα διαφορετικά είδη εγκλημάτων, οι περισσότεροι ερευνητές συμφωνούν ότι οι αντιδράσεις των θυμάτων στη θυματοποίησή τους ακολουθούν μια συγκεκριμένη διαδικασία, η οποία είναι δυνατό να προβλεφθεί. Αρκετοί απ' αυτούς έχουν προσπαθήσει να συστηματοποιήσουν αυτές τις αντιδράσεις σε συγκεκριμένα στάδια.

Έτσι, έχει υποστηριχθεί ότι πρώτα απ' όλα υπάρχει η άμεση αντίδραση στο έγκλημα, η οποία έχει

χαρακτηριστεί ως φάση «σύγκρουσης-αποδιοργάνωσης»⁹. Το στάδιο αυτό περιλαμβάνει μούδιασμα ή αποπροσανατολισμό μαζί με άρνηση, δυσπιστία και αισθήματα μοναξιάς, κατάθλιψης, ανικανότητας και ευπάθειας. Ο Symonds¹⁰, μελετώντας τα θύματα βιασμού, έκανε μια επιμέρους υποδιαίρεση αυτού του σταδίου σε μια αρχική αντίδραση που χαρακτηρίζεται από έντονο σοκ, δυσπιστία, παροδική παράλυση και άρνηση, η οποία ακολουθείται από μια δεύτερη αντίδραση, κατά την οποία το θύμα χαρακτηρίζεται από ένα παγωμένο φόβο, μια ψεύτικη αδιαφορία για τους άλλους, παρουσιάζει δε αστάθεια στη συμπεριφορά του. Το στάδιο αυτό μπορεί να διαρκέσει από μερικές ώρες έως και ημέρες.

Τα παραπάνω συμπεράσματα έχουν επιβεβαιωθεί από πλήθος ερευνών, όχι μόνο για το έγκλημα του βιασμού. Για παράδειγμα, έχει αποδειχθεί ότι η πιο συνηθισμένη αντίδραση των θυμάτων διάρρηξης είναι η έκπληξη και το σοκ¹¹. Ο θυμός, το σοκ, η δυσπιστία, η σύγχυση, ο φόβος και το άγχος βρέθηκαν να είναι μερικές από τις άμεσες αντιδράσεις των θυμάτων βιασμού¹². Επίσης, έχει βρεθεί ότι τα θύματα βιασμού, ληστείας και επίθεσης

θεωρούν τον εαυτό τους αδύναμο, φοβισμένο, ανίκανο και εκτός ελέγχου, αμέσως μετά τη θυματοποίησή τους¹³. Άλλες ψυχοσωματικές αντιδράσεις που παρατηρήθηκαν ερευνητικά είναι η διάρροια, ο πονοκέφαλος, η αύξηση των ψυχοσωματικών συμπτωμάτων και η επιδείνωση κάθε προηγούμενου προβλήματος υγείας¹⁴. Οι παραπάνω άμεσες αντιδράσεις του θύματος στο έγκλημα ελαττώνονται, συνήθως, με την πάροδο του χρόνου. Αν όμως η αντιμετώπιση του θύματος είναι εχθρική, τότε οι παραπάνω άμεσες αντιδράσεις τους μπορεί να γίνουν μακροπρόθεσμες και διαρκείς.

Έπειτα από τη φάση των έντονων αντιδράσεων στη θυματοποίηση, η αντίδραση του θύματος αλλάζει. Η επόμενη φάση έχει χαρακτηριστεί ως στάδιο «οπισθοχώρησης»¹⁵. Στο στάδιο αυτό, το οποίο διαρκεί από τρεις έως οκτώ μήνες, το θύμα βιώνει ποικίλα συναισθήματα, που κυμαίνονται από φόβο έως και θυμό. Τα συναισθήματά του μπορεί επίσης να κυμαίνονται από τη θλίψη έως τη χαρά και από τη λύπηση του εαυτού έως την ενοχή¹⁶. Τα θύματα βιασμού παρουσιάζουν στο στάδιο αυτό μετακινήσεις και μεταλλάξεις στη συναισθηματική τους κατάσταση, που μπορεί να ποικίλλει από μια αίσθηση σιγουριάς ότι μπορεί να τα βγάλει πέρα, έως μια αίσθηση ανικανότητας προσαρμογής¹⁷. Επίσης, τα θύματα σ' αυτό το στάδιο μπορεί να παρου-

9. Bard, M. και D. Sangrey (1986): The crime victim's book. (Δεύτερη έκδοση). New York: Brunnel/Mazel, σελ. 37 - 38.

10. Symonds, M. (1975): Victims of violence: Psychological effects and after-effects. *The American Journal of Psychoanalysis*, τομ. 35, σελ. 19 - 26.

11. Maguire, M. (1980): Impact of burglary upon victims. *British Journal of Criminology*, τομ. 20, σελ. 261 - 275.

12. Notman, M. και C. Nadelson (1976): The rape victim: Psychodynamic considerations. *American Journal of Psychiatry*, τομ. 133, σελ. 408 - 412. Veronen, L.G., D.G. Kilpatrick και P.A. Resick (1979):

Treating fear and anxiety in rape victims: Implications for the criminal justice system. Στο W.H. Parsonage (eds.): *Perspectives on victimology*. Sage Research Progress Series in Criminology, τομ. 11, σελ. 148 - 159. Sutherland και Scherl (1970), όπ. π., βλ. σμ. 6.

13. Krupnick, J. (1980): Brief psychotherapy with victims of violent crime. *Victimology: An International Journal*, τομ. 5, σελ. 347 - 354.

14. Leymann, H. (1985): Somatic and psychological symptoms after the experience of life threatening events: A profile analysis. *Victimology: An International Journal*, τομ. 10, σελ. 512 - 538.

15. Bard και Sangrey (1986), όπ. π., βλ. σμ. 9.

16. Frieze, I.H., S. Hymer & M.S. Greenberg (1987): Describing the crime victim: Psychological reactions to victimization. *Professional Psychology: Research and Practice*, τομ. 18, τευχ. 4, σελ. 299 - 315.

17. Notman και Nadelson (1976), όπ. π., βλ. σμ. 12.

7. Greenberg, M.S. και R.B. Ruback (1992): *After the crime. Victim decision making*. Plenum Press, London - New York, σελ. 1.

8. Burgess και Holmstrom (1977), όπ. π., βλ. σμ. 3.

σιάζουν μετακίνηση των φόβων τους από τον ίδιο το βιασμό σε μια ενδεχόμενη μελλοντική σεξουαλική επίθεση¹⁸.

Στο στάδιο αυτό, ως αποτέλεσμα της θυματοποίησης το θύμα μπορεί να οδηγηθεί σε απώλεια της ταυτότητας και του αυτοσεβασμού του και να βιώσει συναισθήματα ταπείνωσης και απόρριψης από τους άλλους¹⁹. Επιπλέον, όταν τα θύματα βιασμού έχουν υποστεί σωματικό τραυματισμό, μπορεί να βιώσουν έντονα συναισθήματα στενοχώριας και μελαγχολίας, που προέρχονται από το γεγονός της απώλειας κάποιας σωματικής λειτουργίας²⁰. Άλλες αντιδράσεις των θυμάτων βιασμού σ' αυτό το στάδιο, παρατηρήθηκαν ότι είναι η αϋπνία, τα ανεξέλεγκτα κλάματα, η ταραχή, η ανησυχία, η αύξηση ή η έναρξη χρήσης ναρκωτικών ουσιών και η επιδείνωση των προσωπικών τους σχέσεων. Επιπρόσθετα, το θύμα μπορεί να ξαναφέρει το τραυματικό συμβάν είτε με τη μορφή έμμονων ιδεών είτε με τη μορφή ονείρου ή εφιάλτη. Τέλος, το θύμα μπορεί να παρουσιάσει μείωση του ενδιαφέροντός του για ερωτικές και κοινωνικές σχέσεις²¹.

Η ζωή του θύματος βιασμού αλλάζει ριζικά μετά το έγκλημα (π.χ. αλλαγή κατοικίας, εργασίας, φίλων, κ.λπ.)²². Ο βιασμός σηματοδοτεί μια ρήξη με την προηγούμενη ζωή και το θύμα βλέπει τη ζωή του σε δύο φάσεις: πριν και μετά το βιασμό²³. Τα θύματα αμέσως μετά το έγκλημα βιώνουν έντονη σύγχυση συναισθημάτων σε συνδυασμό με έντονη αβεβαιότητα, που δείχνει την ψυχική

τους αναστάτωση και την ανάγκη τους για βοήθεια, συμπαράσταση και κοινωνική υποστήριξη.

Η ψυχολογική κατάσταση που βιώνεται από τα θύματα αμέσως μετά το έγκλημα μελετήθηκε από τους Veronen et al²⁴ σ' ένα δείγμα εικοσιπέντε θυμάτων, τα οποία έλαβαν μέρος στην έρευνα δύο έως τρεις ώρες μετά το βιασμό τους. Από τα αποτελέσματα της έρευνας προέκυψε ότι τα θύματα ανέφεραν: έντονα ρίγη (96%), πόνο (68%), σφίξιμο των μυών (68%), πονοκέφαλο (60%) καθώς και άλλες ψυχοσωματικές αντιδράσεις που προέρχονταν από την υπερβολική ψυχολογική ένταση που βίωσαν κατά τη διάρκεια της διάπραξης του εγκλήματος. Επίσης, βρέθηκε ότι τα κυριότερα συναισθήματα των θυμάτων ήταν: στενοχώρια (96%), εξάντληση (96%), ταραχή (88%), φόβος (88%) και τρόμος (80%). Τέλος, σύμφωνα με τους ερευνητές, οι φοβίες του θύματος αρχίζουν αμέσως μετά το βιασμό και μπορεί να παραταθούν για μήνες ή ακόμη και για χρόνια.

Από την έρευνα των Sutherland και Scherl²⁵ βρέθηκε ότι σ' ένα δείγμα δεκατριών θυμάτων βιασμού οι άμεσες συνέπειές του στο θύμα ήταν έντονη θλίψη, δυσπιστία, αγωνία και συναισθηματική κατάρρευση. Επίσης, βρέθηκε ότι τα θύματα ήταν απρόθυμα να μιλήσουν σχετικά με το τί τους είχε συμβεί. Από την άλλη μεριά, τα θύματα αρνούνταν να αναφέρουν το περιστατικό στην αστυνομία ή να επισκεφθούν κάποιο νοσοκομείο για τις απαραίτητες ιατρικές εξετάσεις²⁶. Όμως, φαίνονταν περισσότερο πρόθυμα να αναφέρουν το περιστατικό στη σπιτονοικοκυρά, στη συγκάτοικο ή στον εργοδότη τους. Τέλος, τα θύματα βρέθηκαν να βιώνουν έντονη αβεβαιότητα σχετικά με το πώς θα αισθάνονταν, αν έβλε-

παν για δεύτερη φορά το βιαστή ή αν μιλούσαν στους γονείς τους ή στον ερωτικό τους σύντροφο

Σύμφωνα με τη Greer²⁷, έχει παρατηρηθεί ότι τα θύματα βιασμού μετά το έγκλημα κάνουν εμετό, πλένονται μανιωδώς, καίνε τα ρούχα τους, κάνουν απόπειρες αυτοκτονίας, έχουν εφιάλτες, αισθάνονται έντονη ντροπή, πέφτουν σε κατάθλιψη, φοβούνται στο σκοτάδι κ.λπ.

Από την έρευνα του Frazier²⁸ σ' ένα δείγμα ενήλικων θυμάτων βιασμού βρέθηκε ότι τα θύματα, λίγες ημέρες μετά τη θυματοποίησή τους, αυτοενοχοποιούνται για το βιασμό τους και αποδίδουν την ευθύνη της διάπραξης του εγκλήματος τόσο στον εαυτό τους όσο και σε ορισμένους άλλους εξωγενείς παράγοντες. Η τάση αυτοενοχοποίησης του θύματος συνδέεται με την αυξανόμενη ψυχολογική πίεση που βιώνει το θύμα μετά το βιασμό του και αποτελεί διαδικασία δικαιολόγησης και ερμηνείας του εγκληματικού περιστατικού.

Σύμφωνα με τους Burgess και Holmstrom²⁹, οι αντιδράσεις των θυμάτων στο βιασμό τυπικά μπορούν να χωριστούν σε δύο φάσεις: μια βραχυπρόθεσμη φάση έντονης αποδιοργάνωσης και μια μακροπρόθεσμη διαδικασία επαναδιοργάνωσης.

Αμέσως μετά το βιασμό, το θύμα μπορεί να δοκιμάσει μεγάλη ποικιλία συναισθημάτων. Η επίδραση του βιασμού μπορεί να είναι τόσο έντονη, ώστε το θύμα να βιώσει ένα μεγάλο σοκ και συναισθήματα δυσπιστίας. Από τις συνεντεύξεις της έρευνας των Burgess και Holmstrom³⁰ βρέθηκε ότι τα θύματα βιασμού παρουσιάζουν συνήθως δύο συναισθηματικά συλ: α) το εκφραστικό, όπου τα

18. Kilpatrick, D.G., P.A. Resick και L.J. Veronen (1981): Effects of rape experience: A longitudinal study. *Journal of Affective Disorders*, τομ.1, σελ. 269 - 277.

19. Freize, Hymer και Greenberg (1987), όπ. π., βλ. σμ.16.

20. Frank, E., S.M. Turner και B. Duffy (1979): Depressive symptoms in rape victims. *Journal of Affective Disorders*, τομ.1, σελ. 269 - 277.

21. Freize, Hymer και Greenberg (1987), όπ. π., βλ. σμ.16.

22. Τσαλιόγλου (1989), όπ. π., βλ. σμ. 4, σελ.127.

23. όπ. π., βλ. σμ. 4, σελ. 89.

24. Veronen, Kilpatrick και Resick (1979), όπ. π., βλ. σμ.12.

25. Sutherland και Scherl (1970), όπ. π., βλ. σμ. 6.

26. Τα νοσοκομεία στις Η.Π.Α. είναι υποχρεωμένα να ενημερώνουν την αστυνομία, όταν νοσηλεύουν θύματα βιασμού.

27. Greer, G. (1977): Seduction is a four - letter word. Στο L. Schultz (eds): Rape victimology, κεφ.19, σελ. 382.

28. Frazier, P.A. (1990): Victim attributions and post-rape trauma. *Personality and Social Psychology*, τομ. 59, τευχ. 2, σελ. 298 - 304.

29. Burgess και Holmstrom (1977), όπ. π., βλ. σμ. 3.

30. όπ. π., βλ. σμ. 3.

αισθήματα του φόβου, του άγχους και του θυμού εκφράζονται με κλάμα και ομιλία με αναφιλητά και β) το ελεγχόμενο, κατά το οποίο τα συναισθήματα αποκρύπτονται και τα θύματα παρουσιάζουν μια επίπλαστη ηρεμία και αταραξία.

Σύμφωνα, πάντα, με τους Burgess και Holmstrom³¹, κατά τη διάρκεια αυτής της φάσης τα θύματα μπορεί να παρουσιάσουν δύο ειδών αντιδράσεις: σωματικές και συναισθηματικές. Κατά τη διάρκεια των πρώτων εβδομάδων μετά το βιασμό τα θύματα είναι πιθανό να παρουσιάσουν τις παρακάτω σωματικές αντιδράσεις: α) Σωματικό τραυματισμό. Ο

ερεθισμός και ο τραυματισμός στο λαιμό είναι συνήθως πρόβλημα των θυμάτων που έχουν υποβληθεί σε πεολεξία. β) Έντονους πονοκέφαλους, κούραση και διαταραχές στον ύπνο. Μπορεί επίσης να παραπονεθούν για στομαχικούς πόνους. Η όρεξή τους είναι δυνατόν να επηρεαστεί, μπορεί δε να δηλώσουν ότι δεν μπορούν να φάνε ή ότι το φαγητό δεν έχει γεύση. γ) Τέλος, διάφορες γυναικολογικές διαταραχές, όπως φαγούρα, αίσθηση καψίματος, συχνουρία και γενικευμένους πόνους³².

Από την άλλη μεριά, τα θύματα εκφράζουν μεγάλη ποικιλία συναι-

σθημάτων, καθώς αρχίζουν να αντιμετωπίζουν τα επακόλουθα του βιασμού. Τα κυριότερα από αυτά είναι φόβος, ταπείνωση, θυμός, εκδίκηση, αμηχανία και αυτοενοχοποίηση. Το εντονότερο όμως από τα παραπάνω συναισθήματα είναι ο φόβος του θύματος για το σωματικό τραυματισμό και το θάνατο. Ένα άλλο συναισθηματικό που εκφράζουν συχνά τα θύματα είναι η ενοχή που, κατά ένα μέρος, οφείλεται στη κοινωνικοποίηση των γυναικών με βάση το πλατιά διαδεδομένο στερεότυπο που επιρρίπτει την ευθύνη του βιασμού στο θύμα³³.

3. Οι μακροπρόθεσμες συνέπειες του βιασμού

Αυτό που χάνει για πάντα (το θύμα βιασμού) είναι τη πίστη στην καλοσύνη των ανθρώπων και την εμπιστοσύνη στους άλλους. Χάνει την πίστη στη δύναμη της λογικής και του ορθολογισμού³⁴.

Το θύμα βιασμού γίνεται μετά το έγκλημα δύσπιστο απέναντι στους ανθρώπους και στις καλές τους προθέσεις. Δεν εμπιστεύεται κανέναν, κυρίως δε κανέναν άνδρα.

Μια γυναίκα που έχει βιαστεί ζει, περισσότερο ή λιγότερο, μόνιμα με το φόβο του βιασμού βαθιά μέσα στο μυαλό της. Ο βιασμός της αλλάζει τον τρόπο με τον οποίο αισθάνεται τον κόσμο. Δεν πηγαίνει πλέον σε μακρινά μέρη. Δεν περπατάει τη νύχτα μόνη στους δρόμους. Είναι καχύποπτη για όλους τους ξένους, είτε στην εξώπορτά της, είτε στο δρόμο. Ζώντας με το φόβο του βιασμού, τον αποφεύγει³⁵.

Μια άλλη σημαντική μακροπρόθεσμη συνέπεια του βιασμού στο θύμα είναι ότι ζει μόνιμα με το φόβο μιας δεύτερης θυματοποίησης, πράγμα που το κρατά σε μια μόνιμη κατάσταση φόβου, επιφυλακτικότητας και απομόνωσης, προκειμένου να την αποφύγει. Ο φόβος του βιασμού είναι διάχυτος σ' όλο το γυναικείο πληθυσμό, μόνο που στα θύματα είναι εντονότερος και έχει σαφέστερη εικόνα που προέρχεται από προσωπικές εμπειρίες.

... τελικά πληρώνει το τίμημα του να είσαι γυναίκα σ' έναν κόσμο διοικούμενο από άνδρες³⁶. . .

Μέσα σ' έναν κόσμο άδικο και άνιστο, οι γυναίκες καλούνται να πληρώσουν το τίμημα αυτής της ανισότητας σε σχέση με το άλλο φύλο. Το τίμημα αυτό είναι πολύ βαρύ και πολλές φορές φτάνει στην ακραία μορφή του να κατηγορείσαι και να πληρώνεις για κάτι για το οποίο όχι

μόνο δεν έχεις ευθύνη, αλλά το έχεις υποστεί από κάποιον άλλον.

Από συνεντεύξεις που διεξήγαγαν οι Weis και Borges³⁷ σε θύματα βιασμού, βρέθηκε ότι ο βιασμός έχει ως συνέπεια τη μείωση της αυτο-εκτίμησης του θύματος, την ανικανότητά του να απολαύσει μια σεξουαλική

σχέση και, σε ακραίες περιπτώσεις, την αυτοκτονία. Από την ίδια έρευνα βρέθηκε ότι υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα στην εμπειρία του βιασμού και στην αυτοκτονία. Σύμφωνα με την Τσαλίκου³⁸, πολλά θύματα βιασμού έφτασαν στην τρέλα ή στην αυτοκτονία και άλλα δεν κατάφεραν ποτέ να ξεπεράσουν το σοκ.

31. όπ. π., βλ. σημ. 3, σελ. 319 - 320.

32. όπ. π., βλ. σημ. 3, σελ. 319 - 320.

33. όπ. π., βλ. σημ. 3, σελ. 319 - 320.

34. Cohen, B. (1973): Succumbing to rape. *The Second Wave*, τομ. 2, τευχ. 2, box 344, Cambridge, Massachusetts, σελ.12.

35. όπ. π., βλ. σημ. 34, σελ.12.

36. όπ. π., βλ. σημ. 34, σελ.12.

37. Weis, K. & S.S. Borges (1973): Victimology and rape: The case of the legitimate victim. *Issues of Criminology*, τομ. 8, τευχ. 2, σελ.126.

38. Τσαλίκου (1989), όπ. π., βλ. σημ. 4, σελ. 89.

Το τελευταίο στάδιο των αντιδράσεων του θύματος στη θυματοποίησή του είναι το στάδιο της «επαναδιοργάνωσης»³⁹. Μολονότι στο στάδιο αυτό ο φόβος και ο θυμός του θύματος βιασμού μειώνονται, οι μακροπρόθεσμες αντιδράσεις του καθώς και οι συνέπειες του εγκλήματος μπορεί να είναι προβληματικές. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας των Ellis et al⁴⁰, τα θύματα βιασμού που ρωτήθηκαν ένα χρόνο μετά το έγκλημα δήλωσαν ότι αισθάνονταν μεγαλύτερη μελαγχολία και λιγότερη ευχαρίστηση στην καθημερινή τους ζωή, σε σχέση με τις γυναίκες της ομάδας ελέγχου.

Από την άλλη μεριά, ένας μεγάλος αριθμός των θυμάτων βιασμού που συμμετείχαν στην έρευνα των Burgess και Holmstrom⁴¹ δήλωσαν ότι δεν αισθάνονταν πως είχαν συνέλθει από το έγκλημα μετά από πάροδο χρονικού διαστήματος τριών έως έξι ετών. Πιο συγκεκριμένα, τα θύματα ανέφεραν ως κυριότερα συμπτώματα τη μειωμένη σεξουαλική δραστηριότητα, τους σωματικούς πόνους κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής επαφής και τη δυσκολία να έρθουν σε οργασμό. Παρόμοιες μακροπρόθεσμες συνέπειες του βιασμού στο θύμα παρατηρήθηκαν και από άλλες μελέτες (Ellis et al⁴², Sales et al⁴³).

Επιπλέον, σ' αυτό το στάδιο τα θύματα είναι πιθανό να κατηγορηθούν τον εαυτό τους για έλλειψη προσοχής και για απερισκεπτή εμπλοκή σε επικίνδυνες καταστάσεις⁴⁴.

Τέλος, έχει αποδειχθεί ότι η μείωση του φόβου και του άγχους που βιώνουν τα θύματα πραγματοποιείται κατά τους πρώτους μήνες μετά το βιασμό⁴⁵.

Από τις συνεντεύξεις των Burgess και Holmstrom⁴⁶ βρέθηκε ότι οι μακροπρόθεσμες συνέπειες του βιασμού είναι: έντονη κινητική δραστηριότητα του θύματος, εφιάλτες και τραυματοφοβίες. Πιο συγκεκριμένα, βρέθηκε ότι τα θύματα, αρκετά συχνά, μετά την επίθεση αλλάζουν τόπο κατοικίας. Αυτή η μετακίνηση γίνεται, προκειμένου να επιτύχουν μια ασφαλειακή τους και να συνεχίσουν μια κανονική ζωή. Μερικές γυναίκες κάνουν τα ίδια στο εσωτερικό ή στο εξωτερικό για τους ίδιους λόγους.

Άλλη μια πολύ συχνή αντίδραση βρέθηκε ότι είναι η αλλαγή αριθμού τηλεφώνου και η αίτηση του θύματος για απόρρητο αριθμό τηλεφώνου. Μια άλλη, αρκετά συχνή, αντίδραση των θυμάτων βρέθηκε πως είναι η καταφυγή στην οικογένεια ή στους φίλους για βοήθεια και υποστήριξη. Τέλος, βρέθηκε ότι τα θύματα βιασμού αναφέρουν συχνά ότι είχαν δυσάρεστες εμπειρίες σχετικές με όνειρα και εφιάλτες.

Ο Rado⁴⁷ εισήγαγε τον όρο «τραυματοφοβία», για να ορίσει μια αντίδραση φόβου σε μια τραυματική κατάσταση. Οι Burgess και Holmstrom⁴⁸ μετέφεραν αυτή την ιδέα - που ο Rado χρησιμοποίησε στα θύματα πολέμου - στα θύματα βιασμού. Οι πιο συχνές αντιδράσεις φοβίας, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της παραπάνω έρευνας, είναι: α) ο φόβος μέσα στο σπίτι (αναφέρθηκε από θύματα που είχαν βιαστεί μέσα στο σπίτι τους), β) ο φόβος έξω από το σπίτι (αναφέρθηκε από θύματα που είχαν βιασθεί έξω από το σπίτι τους), γ) ο φόβος του να είσαι μόνος (αναφέρθηκε απ' όλα, σχεδόν, τα

θύματα βιασμού), δ) ο φόβος μέσα στο πλήθος, ε) ο φόβος που προκαλείται, όταν ένας άνθρωπος είναι πίσω μας (αναφέρθηκε από θύματα που δέχτηκαν επίθεση ξαφνικά και από πίσω) και στ) ο φόβος του θύματος ότι έχουν διαταραχθεί κάποιες από τις σεξουαλικές του λειτουργίες.

Από την έρευνα των Murphy et al⁴⁹, η οποία πραγματοποιήθηκε σε ένα δείγμα 204 θυμάτων βιασμού και σε μια ομάδα ελέγχου που την αποτελούσαν 173 γυναίκες, βρέθηκε ότι τα θύματα, σε σχέση με τις γυναίκες της ομάδας ελέγχου, παρουσίαζαν ιδιαίτερα αδύνατες σχέσεις με τους σημαντικούς άλλους (ένα χρόνο μετά την επίθεση), σημαντικά χαμηλότερη αυτοεκτίμηση (δεκαοκτώ μήνες μετά την επίθεση) και χαμηλότερη ικανοποίηση από τις σχέσεις τους με τους ερωτικούς τους συντρόφους (δύο χρόνια μετά την επίθεση).

Τα θύματα βιασμού δεν αισθάνονται μόνο την ψυχολογική πίεση της θυματοποίησης, αλλά και επιπρόσθετη ένταση, που δεν μπορεί να δικαιολογηθεί από μόνο το εγκληματικό περιστατικό. Το θύμα, με τη θυματοποίησή του, κατατάσσεται στην κατηγορία των προσβεβλημένων, αδικημένων, ντροπιασμένων και ηττημένων ατόμων. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η συναισθηματική κατάσταση των θυμάτων βιασμού αλλά και όλων των άλλων βίαιων εγκλημάτων προσμοιάζει με αυτή των γονιών ενός σωματικά ανάπηρου παιδιού, οι οποίοι, αν και δεν ευθύνονται άμεσα για την αναπηρία του, βιώνουν συναισθήματα μειονεξίας και φέρουν ένα στίγμα κατωτερότητας. Επίσης, θα μπορούσαμε να την παρομοιάσουμε με αυτή των απαιτημένων συζύγων, των γυναικών που εγκαταλείπονται από τους συζύγους τους και των πασχόντων από ανίατη ασθένεια. Αυτό και μόνο το γεγονός της θυματοποίησης κατατάσσει τα θύματα στο στρατόπεδο των κοινωνικά, σωματικά και ψυχολογικά μειωνεκτούντων ατόμων, πράγμα που έχει σοβαρές, όπως είδαμε, μακροπρόθεσμες συνέπειες για τη συντριπτική πλειοψηφία των θυμάτων.

49. Murphy, S.M. et. al. (1988): Rape victims' self-esteem: A longitudinal analysis". *Journal of Interpersonal Violence*, τομ. 3, τευχ. 4, σελ. 355 - 370.

39. Freize, Hymer και Greenberg (1987), όπ. π., βλ. σημ.16.

40. Ellis, E., B. Atkeson και K. Calhoun (1981): An assessment of long-term reaction to rape. *Journal of Abnormal Psychology*, τομ. 90, σελ. 263 - 266.

41. Burgess, A.W. και L.L. Holmstrom (1975): Rape: The victim and the criminal justice system. Στο I. Drapkin και E. Viano (eds.): *Victimology: A new focus*. Lexington Books, κεφ. 3, σελ. 22.

42. Ellis, Atkeson και Calhoun (1981), όπ. π., βλ. σημ. 40.

43. Sales, E., M. Baum και B. Shore (1984): Victim readjustment following assault. *Journal of Social Issues*, τομ. 40, τευχ. 1, σελ. 117 -136.

44. Notman και Nadelson (1976), όπ. π., βλ. σημ.12.

45. Kilpatrick, Resick και Veronen (1981), όπ. π., βλ. σημ.18.

46. Burgess και Holmstrom (1977), όπ. π., βλ. σημ. 3.

47. Rado, S. (1949): Pathodynamics and treatment of traumatic war neurosis Traumatophobia. *Psychosomatic Medicine*, τομ. 4, σελ. 362 - 368.

48. Burgess και Holmstrom (1977), όπ. π., βλ. σημ. 3.

4. Διαδικασίες υπέρβασης του τραύματος.

Πριν επιχειρήσουμε να αναλύσουμε τη διαδικασία υπέρβασης της κρίσης στην οποία έχει περιέλθει το θύμα μετά το βιασμό, κρίνουμε σκόπιμο να αναφερθούμε πρώτα στα αίτια που παρήγαγαν τη συγκεκριμένη κρίση. Όπως είδαμε στις παραπάνω παραγράφους, οι συνέπειες που έχει ο βιασμός στο θύμα είναι σχεδόν καταστροφικές.

Γιατί όμως είναι τόσο έντονες οι συνέπειες του βιασμού στο θύμα του; Ποιοι είναι οι παράγοντες που προκαλούν αυτές τις σοβαρότατες συνέπειες;

Από την έρευνα των Norris και Feldman-Summers⁵⁰ βρέθηκε ότι οι παράγοντες που είναι υπεύθυνοι για τις ψυχολογικές συνέπειες του βιασμού στο θύμα είναι: α) Ο σκεπτικισμός και η καχυποψία με την οποία αντιμετωπίζονται τα θύματα από την αστυνομία. Αν το θύμα διακρίνει αυτό το σκεπτικισμό και την καχυποψία, καθώς και τη γενικότερη αρνητική αντιμετώπιση του από τις δικαστικές αρχές (αλλά και από όπου αλλού έχει αναφέρει το συμβάν, π.χ. οικογένεια, σύζυγο, φιλική παρέα, κ.λπ.), οι ψυχολογικές συνέπειες θα πάρουν τη μορφή συναισθημάτων ενοχής και έλλειψης αυτοεκτίμησης. β) Το ευπρόσβλητο και το ευάλωτο του θύματος βιασμού στους ισχυρισμούς ότι είναι υπεύθυνο για τη θυματοποίησή του. Όπως έχει αποδειχθεί ερευνητικά, πολλά άτομα συμπεριλαμβανομένου και του θύματος - μπορεί να καταλήξουν στο συμπέρασμα ότι το θύμα φέρει την κύρια ευθύνη του βιασμού του⁵¹. γ) Η έλλειψη κοινωνικής υποστήριξης, κατανόησης και βοήθειας που ενδε-

χομένως μπορεί να αντιμετωπίσουν τα θύματα του βιασμού. Έχει ερευνητικά αποδειχθεί ότι η κοινωνική υποστήριξη διευκολύνει την προσαρμογή των γυναικών οι οποίες είχαν πέσει θύματα σεξουαλικής κακοποίησης στην παιδική τους ηλικία⁵². Με βάση το παραπάνω συμπέρασμα θα ήταν λογικό να υποθέσουμε ότι μια αντίστοιχη διαδικασία μπορεί να ισχύει και στην περίπτωση των θυμάτων βιασμού. Τα θύματα που ζουν ή εργάζονται με άτομα που τα αντιμετωπίζουν με κατανόηση και υποστήριξη ξεπερνούν ευκολότερα τα ψυχολογικά τους προβλήματα και προσαρμόζονται ομαλότερα στην καθημερινή πραγματικότητα. δ) Ο βαθμός σοβαρότητας του εγκλήματος. Πιο συγκεκριμένα, αποδείχθηκε ότι όσο σοβαρότερη είναι η επίθεση (π.χ. βαρύς σωματικός τραυματισμός του θύματος, χρήση όπλου από το δράστη κ.λπ.) τόσο μεγαλύτερη είναι η ψυχολογική σύγκρουση που βιώνουν τα θύματα μετά το βιασμό τους.

Τα αποτελέσματα των ερευνών απέδειξαν ότι για ένα σημαντικό αριθμό θυμάτων, ιδιαίτερα σεξουαλικών επιθέσεων, η διαδικασία υπέρβασης της κρίσης είναι χρονοβόρα (Burgess και Holmstrom⁵³, Ellis et al⁵⁴, Resick⁵⁵) και ανώμαλα εξελισσόμενη (Sales et al⁵⁶). Η αντίδραση του θύματος μπορεί να διαφέρει ανάλογα με την ιδιοσυγκρασία του καθώς και από μια σειρά κοινωνικών παραγόντων που του περιορίζουν ή του επιβάλλουν ορισμένες εναλλακτικές λύσεις.

52. Tsai, M., S. Feldman-Summers και M. Edgar (1979): Childhood molestation: Variables related to differential impacts on psychosexual functioning in adult women. *Journal of Abnormal Psychology*, τομ. 88, σελ. 407 - 417.

53. Burgess και Holmstrom (1975), όπ. π., βλ. σημ. 41.

54. Ellis, Atkeson και Calhoun (1981), όπ. π., βλ. σημ. 42.

55. Resick, P.A. (1990): Victims of sexual assault. Στο A.J. Lurigio, W.G. Skogan και R.C. Davis (eds.): *Victims of crime: Problems, policies and programs*. Newbury Park, C.A.: Sage, σελ. 69 - 86.

56. Sales, Baum και Shore (1984), όπ. π., βλ. σημ. 43.

Το μεγαλύτερο μέρος των θυμάτων βιασμού, προκειμένου να ξεπεράσουν τις σοβαρές σωματικές και ψυχικές συνέπειες του βιασμού τους, αντιδρούν μ' ένα ή και περισσότερο από τους ακόλουθους τρόπους: α) Αναζητούν τους λόγους και τα αίτια του βιασμού τους. β) Ελαχιστοποιούν το συμβάν, προσπαθώντας να πείσουν τον εαυτό τους ότι δεν ήταν και τόσο σοβαρό. γ) Προσπαθούν να συμπίεσουν τις αντιδράσεις τους και ν' απωθήσουν τα συναισθήματα τους, αρνούμενα να παραδεχθούν αυτό που έγινε. δ) Προσπαθούν να διώξουν από το μυαλό τους το συμβάν, στρέφοντας την προσοχή τους ολοκληρωτικά σε κάποια απασχόληση. ε) Καταφεύγουν σε τεχνικές χαλάρωσης, για να περιορίσουν τα αποτελέσματα του άγχους τους. στ) Απομονώνονται και αποφεύγουν τις κοινωνικές συναναστροφές. ζ) Βρίσκουν καταφύγιο στο οινόπνευμα, στα φάρμακα και στα ναρκωτικά. η) Τέλος, ορισμένα θύματα μπορεί να αναζητήσουν την εκτόνωση της κρίσης μέσω της αναφοράς του περιστατικού στην αστυνομία, με την προσδοκία ότι θα συλληφθεί και θα τιμωρηθεί ο δράστης.

Σύμφωνα με τους Yee et al⁵⁷, οι στρατηγικές που χρησιμοποιούνται από τα θύματα για την υπέρβαση της κρίσης της θυματοποίησης είναι οι ακόλουθες: α) Σκλήρυνση του στόχου (π.χ. τοποθέτηση κλειδαριών ασφαλείας και συναγερμού, εγγραφή σε σχολή αυτοάμυνας, κ.λπ.). β) Κοινωνική αποχώρηση (π.χ. η μη δημοσιοποίηση των συναισθημάτων του). γ) Συγκρίσεις προς τα κάτω (π.χ. το έγκλημα μπορούσε να είναι σοβαρότερο, άλλα θύματα έχουν υποστεί σοβαρότερες συνέπειες). δ) Ενεργητική αντιμετώπιση (π.χ. αναφορά του περιστατικού στην αστυνομία). ε) Αυτοενοχοποίηση (π.χ. το θύμα αισθάνεται υπεύθυνο για τη θυματοποίησή του). στ) Τέλος, άρνηση και απώθηση του εγκλήματος (π.χ. το θύμα αρνείται να σκέπτεται το έγκλημα).

57. Yee, J., S.R. Beach, M.S. Greenberg και D. Marsh (1991): Attitudes towards various modes of coping with criminal victimization. Paper presented at the meeting of the Eastern Psychological Association, New York.

50. Norris, J. και S. Feldman-Summers (1981): Factors related to the psychological impacts of rape on the victim. *Journal of Abnormal Psychology*, τομ. 90, σελ. 562 - 567.

51. Feldman-Summers, S. και C. Ashworth (1978): Factors affecting victims credibility in rape cases. Paper presented at the meeting of the American Psychological Association, Toronto, Canada.

Αρκετά θύματα, προκειμένου να ξεπεράσουν την κρίση της θυματοποίησης, αναλαμβάνουν να αντιμετωπίσουν την κατάσταση μόνα τους. Έτσι, για παράδειγμα, έχει αποδειχθεί ότι συχνά μετακινούνται σε νέα κατοικία και αλλάζουν αριθμό τηλεφώνου⁵⁸, αποφεύγουν τις κοινωνικές επαφές, μένουν κλεισμένα στα σπίτια τους και γίνονται περισσότερο προσεκτικά στην καθημερινή τους ζωή⁵⁹.

Άλλες φορές στρέφονται προς τους άλλους, προκειμένου να ξεπεράσουν το τραύμα τους. Η βοήθεια που μπορεί να ζητήσουν από τους άλλους μπορεί να είναι ιατρική, συναισθηματική, ψυχολογική. Αλλά μπορεί να ζητήσουν και απλή πληροφόρηση. Ανεξάρτητα από τη μορφή που θα πάρει αυτή η βοήθεια, έχει αποδειχθεί ότι η στροφή του θύματος προς τους άλλους αποτελεί σημαντικό παράγοντα υπέρβασης της κρίσης της θυματοποίησης⁶⁰. Τα άτομα που προσφέρουν βοήθεια στο θύμα μπορεί να είναι συγγενείς, φίλοι, γείτονες, παριστάμενα στο έγκλημα άτομα καθώς και επαγγελματίες, όπως δικηγόροι, γιατροί, αστυνομικοί κ.λπ.⁶¹. Από τα αποτελέσματα της έρευνας των Sutherland και Scherl⁶² βρέθηκε ότι στις περισσότερες περιπτώσεις που το θύμα ήταν έτοιμο να αναφέρει το περιστατικό στους γονείς του, παρουσιάστηκε μείωση του άγχους και των άλλων αρνητικών συμπτωμάτων, που παρουσίαζε το θύμα ως αποτέλεσμα του βιασμού του.

Μια τρίτη επιλογή του θύματος, προκειμένου να ξεπεράσει το τραύμα της θυματοποίησης, είναι να απευθυνθεί στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Έχει απο-

δειχθεί ερευνητικά ότι η αναφορά του εγκλήματος στην αστυνομία μπορεί, με διάφορους τρόπους, να αμβλύνει τα συναισθήματα έντασης που βιώνει το θύμα ως συνέπεια της θυματοποίησής του⁶³. Τα συναισθήματα αδικίας που βιώνει το θύμα μπορεί να μειωθούν, αν ο δράστης συλληφθεί και καταδικαστεί ή αν αναγκαστεί να αποκαταστήσει τη ζημιά που προξένησε στο θύμα⁶⁴. Μολονότι η αναφορά του εγκλήματος στην αστυνομία μπορεί να συνεισφέρει αποτελεσματικά στη διαδικασία συναισθηματικής αποφόρτισης του θύματος, τα στατιστικά στοιχεία μας οδηγούν στο να διαπιστώσουμε το παράδοξο της μη αναφοράς των εγκλημάτων στις δικωτικές αρχές. Σύμφωνα με τους Frieze et al⁶⁵, μόνο το 1/3 του συνολικού όγκου της εγκληματικότητας αναφέρεται στην αστυνομία. Τα παραπάνω ποσοστά για το έγκλημα του βιασμού είναι ακόμη πιο απογοητευτικά. Πιο συγκεκριμένα, έχει αποδειχθεί ότι μόνο το 6% των διαπραττόμενων βιασμών αναφέρονται στην αστυνομία⁶⁶.

Μια τέταρτη επιλογή των θυμάτων, προκειμένου να ξεπεράσουν το τραύμα τους, είναι να επαναπροσδιορίσουν και να επαναχαρακτηρίσουν το τραυματικό περιστατικό. Με αυτή τη διαδικασία τα θύματα επιτυγχάνουν να ορίσουν το τραυματικό γεγονός ως μη εγκληματική πράξη ή, αν την ορίσουν ως τέτοια, μειώνουν τη σοβαρότητά της. Με αυτό τον τρόπο καταφέρνουν να επανακτήσουν την χαμένη τους αυτοπεποίθηση και αυτοεκτίμηση και να αποβάλουν τα συναισθήματα του ευάλωτου και της έντασης που βιώνουν.

Σύμφωνα με τον Taylor⁶⁷, υπάρχει ποικιλία διαδικασιών, βάσει των οποίων τα θύματα επαναπροσδιορί-

ζουν τη θυματοποίησή τους. Η κυριότερη απ' αυτές είναι η διαδικασία της καθοδικής κοινωνικής σύγκρισης. Έχει, για παράδειγμα, αποδειχθεί ότι τα θύματα βιασμού, μετά το έγκλημα, συγκρίνουν την κατάστασή τους με άλλα θύματα περισσότερο βίαιων εγκλημάτων, τα οποία βρίσκονται σε χειρότερη μοίρα⁶⁸. Επίσης, από τους Bart και Scheppele⁶⁹ έχει βρεθεί ότι τα θύματα βιασμού ακολουθούν την ίδια διαδικασία επαναπροσδιορισμού της κατάστασης, σύμφωνα με την οποία η σεξουαλική επίθεση εναντίον τους δεν ορίζεται ως πραγματικός βιασμός. Τέλος, έχει βρεθεί ότι τα θύματα δηλώνουν ότι θα μπορούσαν ακόμη και να είχαν σκοτωθεί ή να είχαν υποβληθεί σε μεγαλύτερη ταπείνωση⁷⁰. Μέσω των παραπάνω νοητικών διεργασιών τα θύματα βιασμού καταφέρνουν να ορίσουν το περιστατικό με τέτοιο τρόπο, ώστε να κάνουν όσο το δυνατό πιο ανώδυνη τη διαδικασία υπέρβασης της κρίσης της θυματοποίησής τους.

Αλλά, υπάρχουν και άλλοι συγγραφείς⁷¹ οι οποίοι υποστηρίζουν ότι οι καθοδικές κοινωνικές συγκρίσεις μπορεί να επιτείνουν και να διογκώσουν τα συναισθήματα έντασης, φόβου και ευάλωτου που βιώνουν τα θύματα. Όταν το θύμα σκεφτεί ότι η θυματοποίησή του θα μπορούσε ενδεχομένως να έχει και χειρότερα αποτελέσματα, τότε είναι πιθανότερο να αυξηθούν τα συναισθήματα φόβου για μια μελλοντική θυματοποίηση, που βιώνει το θύμα.

58. Burgess και Holmstrom (1977), όπ. π., βλ. σημ. 3.

59. Scheppele, K.L. και P.B. Bart (1983): Through women's eyes: Defining danger in the wake of sexual assault. *Journal of Social Issues*, τομ. 39, τευχ. 2, σελ. 63 - 80.

60. Bard και Sangrey (1986), όπ. π., βλ. σημ. 9.

61. Gottfredson, G.D., M. Reiser και C.R. Tsegaye-Spates (1987): Psychological help for victims of crime. *Professional Psychology: Research and Practice*, τομ.18, σελ. 316 - 325.

62. Sutherland και Scherl (1970), όπ. π., βλ. σημ. 6, σελ. 505.

63. Greenberg, M.S., R.B. Ruback & D.R. Westcott (1983): Seeking help from the police: The victim's perspective. Στο A. Nadler, J.D. Fisher και B. DePaulo (Eds.): Applied perspectives on help-seeking and receiving. New York: Academic Press, σελ. 71-103.

64. Freize, Hymer και Greenberg (1987), όπ. π., βλ. σημ.16.

65. Freize, Hymer και Greenberg (1987), όπ. π., βλ. σημ.16.

66. Τσιγκλής, Α. (1996): Βιασμός. Το αθέατο έγκλημα. (εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή).

67. Taylor, S.E. (1983): Adjustment to threatening events: A theory of cognitive adaptation. *American Psychologist*, τομ. 38, σελ.1161-1173.

68. Burgess, A.W. και L.L. Holmstrom (1979): "Adaptive strategies and recovery from rape". *American Journal of Psychiatry*, τομ.136, σελ.1278 -1282.

69. Bart, P.B. και K.L. Scheppele (1980): There ought to be a law: Women's definitions and legal definitions of sexual assault. Paper presented at the annual meeting of the American Sociological Association, New York.

70. Burgess και Holmstrom (1979), όπ. π., βλ. σημ. 68.

71. Ruback, R.B., M.S. Greenberg και D.R. Westcott (1984): Social influence and crime-victim decision making. *Journal of Social Issues*, τομ. 40, τευχ.1, σελ. 51- 76.

5. Η ελληνική περίπτωση αναφορικά με τις βραχυπρόθεσμες συνέπειες του βιασμού στο θύμα.

Με το ζήτημα των συναισθημάτων που βιώνουν τα θύματα βιασμού αμέσως μετά το έγκλημα (βραχυπρόθεσμες συνέπειες) ασχολήθηκε και μια δική μας μελέτη που είχε ως στόχο της τη διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν τη λήψη της απόφασης του θύματος βιασμού για αναφορά του εγκλήματος στην αστυνομία⁷². Στα πλαίσια αυτής της μελέτης έλαβε χώρα θυματολογική έρευνα με ερωτηματολόγιο, το οποίο διανεμήθηκε σε 1.000 φοιτήτριες του Παντείου Πανεπιστημίου. Από τις 996 φοιτήτριες που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο της έρευνας, οι 116 δήλωσαν ότι είχαν κατά το παρελθόν μια εμπειρία τετελεσμένου βιασμού ή απόπειρας⁷³.

Από το σύνολο των 116 θυμάτων της θυματολογικής μας έρευνας, βρέθηκε ότι τα 3 (2,6%) δε βίωσαν σε καμία απολύτως ένταση συναισθήματα ταπεινώσης, ως αποτέλεσμα του βιασμού τους, τα 5 (4,3%) δήλωσαν ότι βίωσαν σε μικρή ένταση τα παραπάνω συναισθήματα, τα 24 (20,7%) σε μεγάλη ένταση, τα 72 (62,1%) σε πολύ μεγάλη ένταση, τα 4 (3,4%) θύματα δεν είχαν άποψη πάνω σ' αυτό το ζήτημα, ενώ για 8 (6,9%) θύματα δεν υπήρξαν στοιχεία.

Όσον αφορά στα συναισθήματα οργής που βίωσαν τα θύματα αμέσως μόλις έφυγε ο βιαστής από τον τόπο του εγκλήματος, τα 2 (1,7%) από τα 116 θύματα της έρευνας δήλωσαν ότι δε βίωσαν τέτοιου είδους συναισθήματα, άλλα 2 (1,7%) δήλωσαν ότι βίωσαν συναισθήματα οργής σε μικρό βαθμό, τα 19 (16,4%) θύματα δήλωσαν ότι βίωσαν τα παραπάνω συναισθήματα σε μεγάλο βαθμό, τα 83 (71,6%) δήλωσαν ότι τα βίωσαν σε πολύ μεγάλο βαθμό, τα 2 (1,7%) θύματα δεν είχαν άποψη πάνω σ' αυτό το ζήτημα, ενώ για 8

(6,9%) θύματα δεν υπήρξαν στοιχεία.

Επίσης, βρέθηκε ότι τα 2 (1,7%) από τα 116 θύματα της θυματολογικής μας έρευνας δε βίωσαν σε καμία απολύτως ένταση συναισθήματα αηδίας ως αποτέλεσμα του βιασμού τους, τα 3 (2,6%) δήλωσαν ότι βίωσαν σε μικρή ένταση τα παραπάνω συναισθήματα, τα 14 (12,1%) σε μεγάλη ένταση, τα 86 (74,1%) σε πολύ μεγάλη ένταση, τα 3 (2,6%) θύματα δεν είχαν άποψη πάνω σ' αυτό το ζήτημα, ενώ για 8 (6,9%) θύματα δεν υπήρξαν στοιχεία.

Αναφορικά με τα συναισθήματα κατάθλιψης που βίωσαν τα θύματα αμέσως μόλις έφυγε ο βιαστής από τον τόπο του εγκλήματος, τα 7 (6%) από τα 116 θύματα της έρευνας δήλωσαν ότι δε βίωσαν τέτοιου είδους συναισθήματα, τα 9 (7,8%) δήλωσαν ότι βίωσαν συναισθήματα κατάθλιψης σε μικρό βαθμό, τα 31 (26,7%) θύματα δήλωσαν ότι βίωσαν τα παραπάνω συναισθήματα σε μεγάλο βαθμό, τα 58 (50%) δήλωσαν ότι τα βίωσαν σε πολύ μεγάλο βαθμό, τα 5 (4,3%) θύματα δεν είχαν άποψη πάνω σ' αυτό το ζήτημα, ενώ για 6 (5,2%) θύματα δεν υπήρξαν στοιχεία.

Επιπλέον, βρέθηκε ότι τα 12 (10,3%) από τα 116 θύματα της έρευνας μας δε βίωσαν σε καμία απολύτως ένταση συναισθήματα ανακούφισης ως αποτέλεσμα του γεγονότος ότι ήταν ζωντανά μετά το έγκλημα, τα 9 (7,8%) δήλωσαν ότι βίωσαν σε μικρή ένταση τα παραπάνω συναισθήματα, τα 9 (7,8%) σε μεγάλη ένταση, τα 40 (34,5%) σε πολύ μεγάλη ένταση, τα 28 (24,1%) θύματα δεν είχαν άποψη πάνω σ' αυτό το ζήτημα, ενώ για 18 (15,5%) θύματα δεν υπήρξαν στοιχεία.

Όσον αφορά στα συναισθήματα ενοχής που βίωσαν τα θύματα αμέσως μόλις έφυγε ο βιαστής από τον τόπο του εγκλήματος, τα 35 (30,2%) από τα 116 θύματα της έρευνας δήλωσαν ότι δε βίωσαν τέτοιου είδους συναισθήματα, τα 12 (10,3%) δήλωσαν ότι βίωσαν συναισθήματα ενοχής σε μικρό βαθμό, τα 35 (30,2%) θύματα δήλωσαν ότι βίωσαν τα παραπάνω συναισθήματα σε μεγάλο βαθμό, τα 17 (14,7%) δήλωσαν ότι τα βίωσαν σε πολύ μεγάλο βαθμό, τα 7 (6%) θύματα δεν είχαν άποψη πάνω σ' αυτό το ζήτημα, ενώ για 10 (8,6%) θύματα δεν υπήρξαν στοιχεία.

Τέλος, όταν τα 116 θύματα της έρευνας ρωτήθηκαν αν πίστευαν ότι θα μπορούσαν να είχαν αποφύγει το

βιασμό τους, αν είχαν συμπεριφερθεί διαφορετικά, τα 41 (35,3%) θύματα του δείγματος της έρευνας απάντησαν θετικά, τα 62 (53,4%) απάντησαν αρνητικά, ενώ για 13 (11,2%) θύματα δεν υπήρξαν στοιχεία.

Από τα αποτελέσματα της έρευνάς μας φαίνεται ότι η συντριπτική πλειοψηφία των θυμάτων βιώνουν συναισθήματα ταπεινώσης, οργής και αηδίας σε μεγάλο ή πολύ μεγάλο βαθμό αμέσως μετά το βιασμό τους. Έχει αποδειχθεί ότι η συναισθηματική διάλυση που βιώνουν τα θύματα βιασμού μετά το έγκλημα επηρεάζει έμμεσα τη διαδικασία λήψης της απόφασης για αναφορά του εγκλήματος στην αστυνομία⁷⁴. Πιο συγκεκριμένα, βρέθηκε ότι η μεγάλη ένταση στην οποία τα θύματα βιώνουν συναισθήματα ταπεινώσης, οργής και αηδίας, τα κάνει περισσότερο ευάλωτα στην κοινωνική επιρροή που ασκείται στη λήψη της απόφασής τους από τα άτομα του στενού και οικογενειακού τους περιβάλλοντος.

Από την άλλη μεριά, εντυπωσιακό είναι το ποσοστό του 45% των θυμάτων που δήλωσαν ότι βίωσαν συναισθήματα ενοχής για το βιασμό τους σε μεγάλο και πολύ μεγάλο βαθμό. Η αυτοενοχοποίηση του θύματος βιασμού είναι ένα συχνά παρατηρούμενο φαινόμενο, που έχει ως αιτία την κοινωνικοποίηση των γυναικών με βάση τα πλατιά διαδεδομένα στερεότυπα σχετικά με το ρόλο των δύο φύλων και ως αποτέλεσμα την απο-ενοχοποίηση του δράστη και την ψυχολογική κατάρρευση του θύματος. Τα συναισθήματα ενοχής των θυμάτων της έρευνάς μας προκύπτουν και από το αποτέλεσμα που δείχνει ότι το 35% κατηγορεί τον εαυτό του και πιστεύει ότι θα μπορούσε να είχε αποφύγει το έγκλημα, αν είχε συμπεριφερθεί διαφορετικά. Τέλος, το 41% των θυμάτων βρέθηκαν να είναι ανακουφισμένα που είχαν καταφέρει να μείνουν ζωντανά μετά τη σεξουαλική επίθεση εναντίον τους.

* Ο Άγγελος Α. Τσιγκρής είναι διδάκτορας Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου Αθηνών.

72. Τσιγκρής, Α. (1996), όπ. π., βλ. σημ. 66.

73. Ο βιασμός στη συγκεκριμένη έρευνα ορίστηκε σύμφωνα με το αναθεωρημένο (ν. 1419/84) άρθρο 336 του Ελληνικού Ποινικού Κώδικα. Δηλαδή ο ορισμός του βιασμού περιέλαβε και τις ασεληγείς πράξεις.

74. Τσιγκρής, Α. (1996), όπ. π., βλ. σημ. 66.